תלמוד בבלי · אחרונים · מראית העין · סדר נשים

מראית העין על גיטין

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראית העין על גיטין

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראית-העין-על-גיטין/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ו: 4
דף ז. 4
דף ל: 6
דף לח. 6
דף מה. 6
דף נז: 7
דף נח. 7
דף סז. 8
דף סז: 8
דף צ. 9

דף ו:

אשכחיה רבי אביתר לאליהו הנביא זכור לטוב. הקשה בגליון תוספות כיון דאליהו הנביא זכור לטוב הוה שכיח גביהו אמאי לא תירץ להם כל תיקו שבתלמוד וכו'. והבאתיו בקונטריס פתח עינים:

ואולם אני בעניי כתבתי במקום אחר דאליהו זכור לטוב אשר היה מתגלה להם לחכמים לא היה מתגלה בכל בחינותיו. וכשיבא עם המשיח במהרה בימינו יבא בכל בחינותיו ויתרץ כל תיק"ו ויש ראיות לזה מדברי רבינו האר"י ז"ל אך בחידושי הרשב"א ז"ל על מנחות כ"י על דף מ"ה נהירנא שכתב עמ"ש פרשה זו אליהו עתיד לדורשה דאליהו יכול לפרשה באחת מבתי מדרשות דשכיח התם ולדידיה יש להעיר אמאי לא פשיט כמה תי"קו ויש קצת לחלק ועמ"ש בפתח עינים שם במנחות בס"ד:

דף ז.

צריך למימרינהו בניחותא. דייקי רבנן בלישניהו לשון חכמים מרפא דהאמירה תהיה בנחת. אבל פנים הנראין כמו פני האדון לא בשחוק וקלות ראש דהא אמור רבנן אל יטיל אימה יתירה מכלל דאימה פשוטה בעי כהלכת גוברין ועמ"ש הרב תוספת שבת ומ"ש אני הדל במחזיק ברכה סימן ר"ס בס"ד:

מי שיש לו צעקת לגימא על חבירו ודומם שוכן בסנה עושה לו דין. יש להעיר דכתיב וסנסנה ולפי דרש ורמז זה נראה כאלו כתיב שני פעמים סנה ואפשר לרמוז כי הנה אמרו רז"ל דנגלה הקב"ה בסנה שהוא שפל מכל אילנות משום עמו אנכי בצרה כביכול ואמרו רז"ל בזמן שאדם מצטער כביכול שכינה מה הלשון אומרת קלני מראשי וכו' ואמרו בזהר הקדוש דעונות ישראל מכבידין גדפוי דשכינתא כביכול. והשתא זה שיש לו צעקת לגימה שחבירו גוזלו ומקפח פרנסתו. ח"ו יש לשכינה כביכול שני מיני צער. אחד שהגוזל עושה עון ומכביד גדפוי דשכינתא כביכול. והשני שהנגזל בצער ודומם ובזמן שאדם מצטער כביכול יש צער לשכינה ולכך רמז סנסנה כאלו יש שני פעמים סנה דבגלות מצרים היה צער אחד שישראל הם בצער. אבל מה שהמצריים משעבדים בישראל ועושים עונות ופשעים אינם פוגמים במדות ח"ו אלא בשר שלהם כמ"ש גורי האר"י ז"ל וא"כ לא יש לשכינה כביכול אלא צער אחד. אבל בזה יש שני מיני צער ח"ו ולכך כתב סנסנה כאלו כתיב ב' פעמים סנה דכביכול ח"ו יש שני מיני צער ועושה לו דין:

הדבר יצא מפי רבי אלעזר ונתנוהו לגניבה בקולר. כבר כתבנו דלמעלה יש קטיגורים וסניגורים. וכשצדיק למטה מדבר הן לטוב הן למוטב תכף מתקיים כי כשמליץ טוב מתגברים הסניגורים ומתקיימים דברי הצדיק. וכן הוא כשיהיה להפך וכדאשכחן בכמה דוכתי בש"ס ובמדרשים ופוק חזי פרק אין דורשין דא"ל אלהו הנביא זכור לטוב לרבא בר שילא דקב"ה אמר כביכול שמעתא מפומייהו דרבנן ומר"מ לא אמר לפי שלמד מאחר וא"ל רבא בר שילא ר"מ תוכו אכל וכו' ואמר אליהו הנביא זכור לטוב השתא אמר קב"ה מאיר בני אומר וכו' והוא פלא שבאמירה קלה פשוטה של רבא בר שילא תכף ומיד היא העולה וכביכול קב"ה אמר משמיה דר"מ והיינו טעמא דהיה קטיגור ובדברי רבא בר שילא נסתלק תכף הקטיגור וכביכול ברב רחמיו אמר שמעתא מפומיה דר"מ וכיוצא בזה כתבנו באורך במ"א בס"ד:

א"ל האלהים מדרבנן אלא חסדא שמך וחסדאין מילך. פירוש הגם דודאי הוא מדרבנן עם כל זה בדיקנא בשמך ותורת חסד על לשונך שיהיה כמו אסמכתא ע"ד שאומרים מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ויש להחזיק לך טובה:

מאי זאת לא זאת. אפשר לומר בפ' דרך דרש במ"ש התוספות פ"ק דע"ז דעל קבלת ישראל את התורה מתקיימים שמים וארץ על הקבלה לבד ואמרו בתנא דבי אליהו שכל הצרות הבאות הם בעון ביטול תורה ולא נחרבו השתי בתי מקדשות אלא בעון ביטול תורה שנאמר בפשע יעקב כל זאת. וז"ש הסר המצנפת וכו' זאת הגם שקבלו זאת התורה ומתקיים העולם מ"מ לא זאת אינם עוסקים בתורה ועל כן השפילו את הגבוה שנפלו ניצוצות הקדושה בסט"א והגביהו את השפל כי נתנו כח לסט"א ח"ו:

דרש רב עוירא וכו' מ"ד כה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכו' אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמין יעשה מהן צדקה וכ"ש כשהן מרובין וכו'. אפשר לרמוז דע"י הצדקה יש יחוד עליון קב"ה ושכינתיה וזה רמז כה אמר ה' אמר לשון זיווג ע"ד ראוה מדברת בה היא השכינה אמר ה' מזדווג קב"ה עמה וז"ש אמר ה' וזה על ידי הצדקה אם שלמים וכו' יעשה צדקה. ואפשר בפ' אם שלמים שמזונותיו מצומצמים יעשה צדקה ויהיה לשם שמים כמו אם היו רבים שאז אינו מכוין כדי שיהיה לו מעות כי כבר יש לו הן רבים כן יהיה כונתו כשהם מצומצמים וזהו אם שלמים מצומצמים וכן רבים בחדא מחתא מחתינהו. וכן נגוזו על ידי הצדקה מתכפר מה שחטא ומסתלקין חטאותיו ולא מיבעיא שוגג אלא ועבר אפילו עבר במזיד הצדקה מכפרת כמ"ש רז"ל בילקוט בריש פרשת שופטים ע"ש:

דף ל:

והתניא אבא אלעזר בן גמלא וכו'. עיין מה שכתבתי אני בעניי משום יתובי דעתא דעת קדושים הרמב"ם והסמ"ג ז"ל בספרי זוטא ברכי יוסף י"ד סימן של"א אות י"ב:

דף לח.

אמר רב פפא עמון ומואב טיהרו בסיחון. עמ"ש אני הדל בפתח עינים ומה שכתבתי בקונטריס פני דוד פרשת בא בסוף פירוש ההגדה בס"ד ע"ש:
אמר רב יהודה אמר שמואל המשחרר עבדו וכו'. עמ"ש אנכי עפר בפתח עינים ומ"ש בקונטריס כסא דוד דף כ"ה ודף כ"ו בס"ד:

דף מה.

וקשיא ליה לרבי יאשיה האי מעם אדוניו וכו'. אמרו בספרי פרשת תצא לא תסגיר עבד אל אדוניו מכאן אמרו המוכר עבד לגוים או לח"ל יצא בן חורין אשר ינצל אליך מעם אדוניו לרבות גר תושב עכ"ל:
וחזה הוית בפירוש ספרי הנדפס מחדש למר מחותנינו הרב המופלא כמהר"ר דוד פארדו זלה"ה שכתב וז"ל הך מתניתין אתיא כרבי יאשיה פרק השולח דף מ"ה ואע"ג דהתם בריה קשיא ליה לא שייכא קושיתו אלא לסברת אביו דכוליה קרא מוקי ליה בהכי במוכר עבדו לגוי או לח"ל אך לספרי לק"מ דינצל מפרש לה במילתא באנפי נפשה לרבות גר תושב פירוש עבד שברח מגוי מח"ל לארץ ואע"ג דמעין הך פירושא אמר ת"ק התם ורבי יאשיה מקשה ליה דלא שייך לומר אל אדוניו אל אלהיו הך תנא לא חשיב ליה פרכא דאדוניו הוא הגוי וכו' דדוקא להההוא תנא דלא מפרש קרא בעבד אלא בגוי דעלמא שבא לקבל להיות גר תושב הוא דקשיא וכו' ומיהו כי דייקינן בלישנא דספרי לרבות גר תושב נראה דאיהו נמי מפרש אשר ינצל אליך בעבד שברח מח"ל אפילו של ישראל אלא דמיתורא מעם אדוניו מרבינן גר תושב כלומר שברח מאדוניו הגוי ובא להיות גר תושב וכו' עכ"ל:
ומ"ש הרב ז"ל דתנא קמא דסוגיין לא מפרש קרא בעבד אלא בגוי דעלמא קשה דקרא כתיב לא תסגיר עבד ובודאי מפרש ליה בעבד גוי ועם כל זה פריך ר' יאשיה אל אלהיו מיבעי ליה דזה עיקר טעם לא תסגיר. ומ"ש הרב ז"ל דלרבות גר תושב היינו עבד שברח מגוי מח"ל לארץ ואח"כ כתב דמפרש נמי אשר ינצל אליך בעבד שברח מח"ל אפילו של ישראל וכו' לקוצר דעתי יש להשיב על דברי הרב ז"ל כאשר יראה המעיין:

ולי הדל נראה בשום לב דהספרי לא פירש במאי מיירי קרא לא תסגיר אלא קאמר מכאן אמרו המוכר עבד לגוים וכו' וזהו משנתנו ואפשר דפשיטא ליה דפירושא דקרא כרב אחאי בעבד שברח מח"ל לארץ ועל זה קאמר מכאן אמרו וגם תנא דמתניתין מצינן למימר דמפרש קרא כרב אחאי והספרי קאמר אשר ינצל לרבות גר תושב עבד מגוי. והרב נחלת יעקב ז"ל כתב דהספרי כרבי יאשיה. ואני בעניי נראה לפי קוצר דעתי דאפשר לומר כדכתיבנא. וא"ש הריבוי מעין עיקר הכתוב. ומ"ש הרב נחלת יעקב ז"ל דהרא"ם ז"ל פירש התרגום במוכר עבדו כנעני לגוי. מדברי הרא"ם ז"ל שכתב כתרגומו עבד עממין שהוא ישראל הנמכר לגוים לא מוכח כן. והרב הגדול במשנה למלך ז"ל הקשה על הרא"ם ז"ל ויש להרגיש על הרב מהר"ד פארדו ז"ל שלא הזכיר מדברי הרא"ם ז"ל ומדברי הרב מש"ל ז"ל כלום:

דף נז:

מבני בניו של סיסרא וכו'. בפתח עינים הבאתי מספר הגלגולים כ"י פרק מ"ז שכתב משם מהרח"ו ז"ל כהרמ"ע ז"ל. וכבר כתבתי בכמה מקומות דהרב מהר"י דוד ז"ל כתב משם האר"י ז"ל דלא בא סיסרא על יעל אלא שידה נזדמנה שם ושכב עמה וניצוצי הקדושה היו בראשו ומחצה וחלפה רקתו ושם היתה נשמת רבי עקיבא והניצוצות עלו למעלה ואח"כ באו כדרכן והן מפלאות תמים דעים. והיה צריך לראות דברי ספר הגלגולים הנזכר לראות אם יכולים להתפרש דברי הרב מהרח"ו ז"ל דלאו דוקא ועתה אין המקום אתי. אבל דברי הרמ"ע ז"ל זכורני שהם כפשטן ואין לנטות ימין ושמאל דלדבריו ז"ל סיסרא בא על יעל ממש ומשם יצא רבי עקיבא וה' יאיר עינינו בתורתו ויזכנו לכוין לאמיתה של תורה כי"ר:

דף נח.

בראשי הרוגי ביתר. עיין מה שכתבתי אנכי תולעת בפתח עינים. ועתה אמת אגיד כי הן עתה בא לידי ספר הרב הגדול המפורסם מהר"ר שלמה אלנאזי ז"ל זה שמו מעולפת ספירים ובסופו יש קונטריס קלורית לעין. וזה חזיתי להרב ז"ל דכתב שמצא דגרסי בדברי ר' ינאי ג' קופות של מ' סאה ותו לא. ואם כן הא דקאמר ולא פליגי הכונה מתניתא עם ר' ינאי דוקא ולא קאי על רבי יוחנן כלל דרבי יוחנן אמר נמצאו בראשי הרוגי ביתר ולא אפשר לאוקומי בדדרעא. אך ולא פליגי היינו ר' ינאי עם מתניתא דרבי ינאי ג' קופות שבין כולם היו מ' סאה מוקי לה בדדרעא עכ"ד הרב ז"ל. ודבריו הם קלורית לעין

דנראה דאלו אמיתותן של דברים וגירסא שמצא הרב ז"ל היא אמיתית. ואין אנו צריכים לידחק כמ"ש בפתח עינים שיש מתרצים ע"ש ואע"ג דמלשון הש"ס דקאמר ר' ינאי ברבי ישמעאל אמר משמע דקאי על דברי רבי יוחנן וא"כ דעל ראשי הרוגי קאמר נמי ר' ינאי איכא למימר דלא קאי אכוליה מילתיה ורבי ינאי מיירי בדדרעא. ולא תקשי ארבי יוחנן היכי קאמר נגד המתניתא. די"ל דרבי יוחנן שמיע ליה תנאי אחריני דקיימי כוותיה ועיין בשבת דף ס"א ובכתובות דף ס"ט ועיין מ"ש ביעיר אזן במערכת אלף אות מ"ה ע"ש. והכא אין אנו צריכים לכללים ומכיפיה מבריך דהא מילתא אינו דבר התלוי בסברא שנאמר דרבי יוחנן מדעתו אמרו ואיך יחלוק על תנא. דהלא דבר זה הוא במציאות ובודאי דרבי יוחנן קבל מתנאים דהכי הוה קים להו:

דף סז.

תניא איסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים וכו'. בפתח עינים כתבתי דהא דלא יספר בשבחו של חבירו הוא בחיים חיותו אבל אחר מיתה יכול לספר שבחיו ואפשר דאיסי בן יהודה הוא היה מונה שבחן אחר פטירתן דשרי:

והן עתה נזכרתי דבאבות דרבי נתן סוף פרק ח"י שם איתא הא דאיסי בן יהודה מונה שבחן של חכמים יותר בהרחבה מסוגיין. ושם בסוף איתא אחר כך מצאו רבי שמעון לאיסי בן יהודה א"ל מפני מה אתה מפטפט דברי בפני ת"ח א"ל וכי אמרתי עליך אלא שאתה שונה הרבה ומשכח קמעה ומה שאתה משכח סובין של משנתך עכ"ל. הרי דהיה בחייו של רבי שמעון ומסתמא היה בחיי חיותן של תנאים אחרים וה' יצילנו משגיאות כי"ר:

משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. פירש הגאון הרב ברכת הזבח בדרשותיו הנקרא ספר ברכת שמואל במ"ש הר"ן ז"ל פ"ק דפסחים אי לשון קצרה מוטב טפי אם הוא לשון מגונה או אם מוטב להאריך ולדבר לשון נקי וזהו שבח רבי אליעזר בן יעקב דהיה לו תרתי לטיבותא שאמר משנתו בלשון קצרה וגם בלשון נקיה וזהו משנת רבי אליעזר בן יעקב קב בלשון קצרה ונקי בלשון נקיה והוא חכמה גדולה וק"ל:

דף סז:

אמר הני כל דאמינא להו מיפך אפכי אמר להו בשרא סומקא אגומריה וחמרא מרקא אייתו ליה אינהו בשרא שמינה אגומריה וחמרא חייא. פירש בפירוש הכתוב בעין יעקב במאי דאמר בסמוך דעבדו מגנו ליה אתלגא כי הדרך לאחוז לו חולי מחמת צינה

ורפואתו בשרא שמינא אגומריה וחמרא חייא וכן הוא מפורש בש"ס ע"ש ומשום דרב עמרם ידע דמה שאומר להם יעשו להפך לכך אמר להם בשרא סומקא אגומריה וחמרא מרקא כדי שיעשו הפך ויביאו לו בשרא שמינא וחמרא חייא שהוא רפואתו כמדובר:

ואתיא כי הא דאמרינן ביבמות דף ס"ג דאמר ליה רב לחייא בריה איעליא אמך א"ל אנא הוא דאפיכנא לה א"ל היינו דאמרי אינשי מאן דנפיק מינך טעמא מלפך מיהו את לא תעביד הכי משום שנאמר למדו לשונם דבר שקר וכו' והוינן בה דכיון דקאמר לא תעביד הכי א"כ מאי קאמר מאן דנפיק מינך טעמא מלפך אם יש טעם במה שלא הותר לעשות. ותו מה הלשון אומרת מיהו את לא תעביד הכי דהגם שהענין טוב אתה לא תעשה כן. ואי אינו טוב מי יעשה. ופירשנו בעניותנו דההמצאה היא טובה לרב עצמו שהוא יאמר טלופחי במקום חימצי והיא תעביד חימצי שאינו מדבר שקר שאינו אומר שרצונו לאכול טלופחי ונעשה רצונו דתעביד חימצי והוא לא שקר. אבל אתה לא תעשה כן שאתה אומר אבי אמר לי שאומר לך טלופחי שהוא שקר דאביו אמר חימצי ומדוקדק לשון הש"ס ואחר כמה שנים נדפסו פסקי הרב המאירי ז"ל ליבמות וראיתי שכתב כן ע"ש:

ולפ"ז א"ש דרב עמרם חסידא אפיך להו ולא דיבר שקר אלא אמר להם בשרא סומקא ולא אמר שזה רצונו רק סתם וזה מותר שאינו משקר. וממילא הם יעשו להפך ונעשה רצונו. ועוד אפשר דהכא דהיה קצת סכנה בלא טעם זה שרי ודו"ק:

דף צ.

תוספות מה להלן בעדים וכו'. בירושלמי פריך אמאי אצטריך קרא דלא יוכל וכו' ומשני לעבור עליו בשני לאוין. מהירושלמי הזה מקשים על מ"ש הרשב"א ז"ל סימן תקנ"ז ואני בעניי כתבתי בזה בקונט' חיים שאל חלק ב' סימן הששי אות ב' עיין שם באורך ה' ברחמיו יאריך ימינו ושנותנו בטוב לעבודתו וליראתו ועסק תורה מצות וגמילות חסדים ויוסיף לנו שנות **חיים**: